

Safona (między 630 a 618 p.n.e. na Lesbos - między 604 a 590 p.n.e. tamże)

Ta grecka poetka z wyspy Lesbos

nie tworzyłaby niezwykle bez bos-

kich muz od podszeptów:

wśród męskich adeptów

sztuk wszelakich dała płci swej też głos.

(ebs)

Safona, Safo, Sapfo (gr. Σαπφώ, łac. Sappho) - najślawniejsza poetka starożytnej Grecji, żyjąca na przełomie VII i VI wieku p.n.e., przedstawicielka poezji lirycznej (liryka eolska). Platon nazywał ją dziesiątą muzą.

Jej imię brzmiało - według strof jej poezji - Psafo, istnieją również inne formy: Sapfo, Saffo czy też Safo. Urodziła się na wyspie Lesbos, prawdopodobnie w Mitylenie lub Eresos. Datę urodzin określa się pomiędzy latami 630 p.n.e. a 618 p.n.e. Zachowały się brązowe monety z Mityleny przedstawiające Safonę grającą na lirze, a także monety z miasta Eresos wybite z okazji wizyty poetki (choć to być może właśnie Eresos było rodzinnym miastem Safony).

Urodziła się w zamożnej i znaczącej rodzinie arystokratycznej. Ojciec - Skamandronymos (zwanym też Skamonem lub Kamonem) osierocił ją wcześniej pozostawiając wraz z trzema braćmi w opiece matki - Kleuis (Kleis). Najstarszy z braci, Larichos, pełnił zaszczytną funkcję podczaszego w prytanejonie - rodzaju dzisiejszego ratusza. Charakos był bogatym kupcem i osiedlił się w Naukratis, strategicznie położonej kolonii greckiej w delcie Nilu. W Egipcie Charakos zakochał się nieszczęśliwie w heterze Doriche, co doprowadziło go do ruiny finansowej i przysporzyło wstydu całej rodzinie. Najmniej wiadomo o trzecim bracie poetki Eurogyjosie.

Według Księgi Suda z X w. Safona wyszła za mąż za mężczyznę o imieniu Cercylas. Teza ta nie ma potwierdzenia w żadnym innym źródle.

W strofach swojej poezji wspomina z czułością córkę Kleis (tradycyjnie nadano jej imię babki). Z czasem Safona staje się przewodniczką - nauczycielką koła (z gr. *thassos*) ku czci muz i bogini Afrodyty. Miejscem spotkań grupy młodych, niezamężnych dziewcząt z arystokratycznych rodów staje się dom Safony. Safona kształciła dziewczęta w muzyce, grze na instrumentach (lirze zwanej barbitonem), poezji i tańcu aż do czasu ich zamążpójścia. Poetka obdarzała swe podopieczne serdeczną przyjaźnią i gorącym uczuciem. Ku nim skierowane są najpiękniejsze liryki miłosne, homoerotyczne, przepojone radością wspólnego pobytu i smutkiem, gdy wychodząc za mąż opuszczały koło. Zachowały się także pieśni weselne - epitalamia - dedykowane młodym oblubieńcom. Od miejsca

zamieszkania Safony, czyli wyspy Lesbos, pochodzi określenie lesbijka, czyli kobieta orientacji homoseksualnej.

Zachowała się scena na czerwonofigurowym naczyniu z Attyki (kubek-kalatos datowany na ok. 480 p.n.e.) przedstawiającą Safonę i poetę Alkajosa. Alkajos darzący Safonę gorącym, przyjacielskim uczuciem, pisze o niej: "fiołkowłosa, czysta, uśmiechnięta Safo".

W Syrakuzach wystawiono jej pomnik, przedstawiano ją na malowidłach, wazach, monetach i rzeźbach. Pisali o niej z zachwytem Platon, Herodot, Arystofanes, Pindar oraz inni. Właśnie obok Pindara i Anakreonta zaliczana była do "trójcy" najwybitniejszych liryków starożytności. W tym czasie Grecja stała się miejscem burzliwych przemian społecznych związanych z dążeniem ludu do współrządzenia. Na Lesbos powołany został urząd ajsymnety - rozjemcy, którym został Pittakos. W zamęcie spowodowanym początkiem rządów Pittakosa rodzina Safony w obawie o życie opuściła wyspę i udała się na Sycylię.

Później powstała legenda, według której Safona zakochała się w rybaku o mitycznym imieniu Faon. Według greckich mitów, stary rybak o imieniu Faon przewiózł za darmo łodzią starą kobietę, pod postacią której ukryła się bogini Afrodyta. Ta w podziękę za jego gest uczyniła Faona młodym i pięknym (w innej wersji mitu Faon otrzymał maść która uczyniła go młodym i pięknym). Gdy odmienionego Faona ujrzała Safona zakochała się w nim, lecz ten romans nie trwał zbyt długo gdyż względy Faona zwróciły się w stronę innej kobiety. Safona zrozpaczona odrzuconą miłością rzuciła się ze Skąły Leukadyjskiej do morza. Do tej legendy odwołała się w wierszu "*Soliloquy of Sappho before Precipitating Herself from the Rock of Leucadia*" amerykańska poetka Margaret Agnew Blennerhassett.

W rzeczywistości Safona wróciła na Lesbos, gdzie dożyła późnej starości. Z tego okresu pochodzą pieśni historyczne i epitafia. Safona zmarła i została pochowana w Eolidzie pomiędzy 604 a 590 p.n.e.

Spuścizna poetki to około 10 000 utworów zawartych w dziewięciu księgach. Do dziś zachowało się około 550 wierszy (hymny, modlitwy, wiersze do przyjaciółek, pieśni weselne i miłosne), z czego wiele poznano w ostatnim stuleciu dzięki odkryciom papirusów z Oksyrynchos. Ukazana w poezji Safony została niezwykła siła kobiecych uczuć, pełna wdzięku i delikatności, wrażliwości i subtelności zaskakuje ogromną intensywnością i bogactwem wyrazu.

W Polsce bardzo wcześnie tłumaczona przez Jana Kochanowskiego ("Do Anny", "Do miłości" i epigram z "Antologii Palatyńskiej" na grób Safony), później przez Franciszka Książnika, w nowszych czasach przez Józefa Szujskiego, Jana Czubka, Tadeusza Sinko i Stefana Srebrnego, Wiktora Steffena, Jerzego Danielewicza, Kazimierę Jeżewską, Janinę Brzostowską, Nikosa Chadzinikolau, J.J. Szczepańskiego, S. Warszawską.

Safona: Fragmenty

*

*Spleć Dike, wiotkie gałązki
Delikatnymi rękami
i przystroj bujne kędziory
zielonym pachnącym wieńcem!
Z radością patrzą Charyty
Na strojne w kwiaty dziewczęta,
lecz nie obdarzą spojrzeniem
tych, które wieńców nie noszą.*

*Cyprydo, piękny Adonis umiera! Co czynić?
Bijcie się w piersi, dziewczęta, i rozerwijcie szaty.*